

БІЛОКІНЬ СЕРГІЙ ІВАНОВИЧ

Відійшов у Вічність найбільший джерелознавець культури Сергій Білокінь (1.07.1948, Київ, Україна — 14.04.2023, Пало-Альто, США) — останній нонконформістський історик-джерелознавець української культури доби національного відродження, яких називають совістю нації¹. Він відійшов символічно, у страсну п'ятницю: помер після тривалої хвороби у Сполучених Штатах Америки. Більшість його книг і статей про людей, які пережили страсті від немилосердного і сатанинського російсько-більшовицького режиму. І він сам ніби кожного разу переживав страдницький

шлях, пишучи про Георгія Нарбута чи Стефана Таранушенка, Василя Липківського чи Михайла Бойчука. Він особисто переживав драму російсько-більшовицької Голгофи життя кожного видатного і звичайного українського інтелігента — діяча культури, про кого писав. Він був сув'яззю поколінь між минулим і нашим часом відродженої Держави.

¹ На сьогодні вже існують перші спроби оцінки творчості С. Білокіня і його значення для української культури: Гирич І. Оборонець і дослідник національної культурної спадщини. *Пам'ятки України*. 1998, 3—4 (120—121): 139—144; Його ж. Грушевська і С. Білокінь, або приватні збірки як культурна проблема. *Культурологічна думка*. 2009, 1: 164—168; Швидкий Василь. «Масовий терор» С. Білокіня і новітні праці з історії голодомору: Текстологічні спостереження. *Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика: Збірник статей*. 2004, 7: 51—520. Ще одна найдокладніша стаття-передмова І. Гирича з історіографічною оцінкою доробку Сергія Білокіня у збірнику на його пошану так досі і не з'явилася друком разом із самим збірником.

Цитування: Гирич І. Білокінь Сергій Іванович. *Український історичний журнал*. 2023. № 3 (570). С. 233—241.

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2023. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

ISSN 0130-5247. Український історичний журнал. 2023. № 3 (570)

Сергій Білокінь був Дон-Кіхотом, воював з незворушним, здавалося, молохом тоталітарної системи. Ніколи не пристосовувався, казав і робив неприйнятні речі для тодішнього компартійного керівництва та соціуму. З нього дивувалися, посміювалися, не сприймали його невгнутості, проте час виявився на його боці. Щось він, мабуть, знав, можливо відчував майбутнє і його наближав. Він сам іноді здавався людиною 1920-х рр. Говорив і писав доскрипниківським правописом («очевидячки», «вразіння», «значіння»).

Видатний американський дослідник Голодомору Джеймс Мейс колись казав: «Мене обрали ваші мерці». Мабуть і Сергія Івановича обрали ті, кого ми називаємо інтелектуальним цвітом нації. Бо він ту біль замордованого покоління акумулював у собі і передав нащадкам у вигляді розлогих досліджень-розмислів про великих людей генерації, яка відійшла зламанною окупантами.

Його особу варто ставити поруч з іншими видатними гуманітаріями: Ярославом Дашкевичем, Михайлом Браичевським, Ярославом Дзирою. Як і вони, він тривалий час був вимушено безробітним. Працював кілька років у лаврському музеї книги і друкарства (1971—1974), Рукописному відділі ЦНБ (тепер НБУВ, Інститут рукопису) (1978—1981), у літературно-меморіальному музеї Лесі Українки (1984—1989), а друкуєчись в газетах, підписувався саркастично «постійним позаштатним кореспондентом газети «Молода гвардія» (1981—1985). Роботи йому не було, бо не крився Сергій Іванович у своєму ставленні до радянської влади. Щоправда у добу передодня Незалежності працевлаштувався в Інститут історії України, де попрацював від 1989 р. до 2022 року. Власне останні роки працював за контрактом, який не було продовжено для співробітників, які виїхали за кордон. Більше року лікувався, спочатку у Франції, потім у США, де проживають дві його доньки.

Чи не найпершим С. Білокінь розпочав займатися усною історією «розстріляного Відродження». Благо у 1960—1970-ті ще живими були «недобитки» справжньої української інтелігенції, які повернулися з концтраків і доживали «вільне» життя у більшій зоні. Сергій Іванович цих людей лагідно називав мої «бабусі» і «дідусі». Вони стали його університетами. Бібліограф Федір Максименко, історик архітектури Стефан Таранушенко, бібліолог Юр Меженко, СВУшники Борис Матушевський і Всеволод Ганцов, львівська мисткиня Ярослава Музика. Він листувався з низкою видатних істориків і мистецтвознавців: Поліною Кульженко, Євгенією Спаською, бував у Марії Трубецької, спілкувався з вдовою неперевершеного мистецтвознавця Києва Федора Ернста, вів переписку з видатним архівістом, директором архіву давніх актів Віктором Романовським, який жив на Кубані. Сьогодні ці листування — незамінне джерело історії нашої правдивої культури (на жаль, видане воно лише частково).

Важливе значення для становлення Серія Івановича як дослідника мали генетичні родинні корені та вплив шістдесятників. Батько С. Білоконя — професор ботаніки і директор Ботанічного саду ім. акад. О. В. Фоміна. Дід був священником у селі Кожанка під Васильковом. Ще школярем Сергій Івано-

вич відвідував знаковий для шістдесятництва Клуб творчої молоді, де познайомився з Є. Сверстюком, І. Світличним, І. Дзюбою, Л. Танюком, Л. Костенко. Суттєвий вплив справила на нього Алла Горська — справжній лідер київського руху опору. Ніби як згадка про ті часи, в кімнаті Сергія Івановича висів портрет історика, написаний рукою чоловіка Алли — Віктором Зарецьким. С. Білокінь на ньому у білосніжному костюмі, як на показі мод у Кардена — емоційне сприйняття молодого юнака художником, який модерністично прикрашав портретованих.

Ще в юнацтві С. Білокінь почав збирати свою бібліотеку, яка сьогодні є можливо найкращою приватною книгозбірнею з українознавства у державі. Саме тут зберігався повний рукопис «Архітектури Лівобережної України» С. Таранушенка, який було видано видавництвом «Мистецтво» у скороченому втричі варіанті, а з часом повністю перевидало харківським видавцем Олександром Савчуком. С. Білокінь не збирався залишати собі колекцію, а віддати її по смерті українському народу, для чого підписав угоди з Інститутом рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського і Національним університетом «Києво-Могилянська академія» про передавання на збереження своєї архівно-книжкової колекції. Просив про незначне — створити історико-культурний центр Сергія Білокіня в межах існуючих державних установ і зберігати його колекцію цілісною. Та хіба ж вона такого не заслуговує? Сподіваємося може хоч зараз, по смерті, відповідні владні структури прислухаються до бажання небіжчика.

Колекціонером було зібрано фактично нелегальні архіви, що не мали потрапити на державне зберігання, бо походили від осіб, яких більшовицька влада трактувала як «ворогів народу». Завдяки жертвному ставленню до проблеми, Сергій Іванович зберіг від загибелі документи, що мають національне значення. Ці архіви часто пов'язані із його книжковими колекціями. Після здобуття Україною незалежності С. Білокінь привіз десятки коробок архівних документів і видань української діаспори, чим суттєво збагатив свою колекцію. Він не продавав книжки і архівні збірки, а весь свій книжково-рукописний спадок призначив на користь і славу українського нації.

Сергій Іванович дозволяв користуватися своєю бібліотекою усім, ніколи не відмовляв. Часто були випадки, що книгу не повертали, тоді він сам починав шукати, кому дав ту чи ту книжку. Якимось він таким чином загубив працю Володимира Щербини «Нові студії з історії Києва», яка дісталася йому через доньку останнього.

Вчений уважно стежив за публікаціями молоді та нав'язував першим контакт. Наше знайомство відбулося в історичному архіві на Солом'янці, коли мені було дев'ятнадцять. С. Білокінь підійшов у відділ, де я працював, після прочитання моєї статті про київських фотографів у «Вечірньому Києві»². «Це перша стаття після відомого дослідження О. Сімзена-Сичевського», —

² Гирич І. Фотографія у Києві. *Вечірній Київ*. 1981. 15 груд. № 287 (11405).

сказав він при першій зустрічі і запросив до себе переглянути його бібліотеку. З тих пір ми більше сорока років співпрацювали у різних наукових справах.

С. Білокінь був видатним просвітником. Він першим відкривав забуту Атлантиду репресованого киевознавства і не тільки. В музеї історії Києва у 1980-х роках відбувалися вечори пам'яті Федора Сенгалевича, Сергія Шамрая, Ніни Шеліхової, Галини Алфьорової, Пилипа Клименка, Наталі Мірзи-Авак'янц. Двоє останніх радше були не киевознавцями, а істориками України, що свого часу постраждали від комуністичних репресій. Під час цих зустрічей згадували й митців Розстріляного відродження: передусім Георгія Нарбута, Михайла Бойчука, художників Рисувальної школи М. Мурашка — Олександра Архипенка, Павла Ковжуна та інших, друкарів Стефана і Василя Кульженків. На кожен вечір С. Білокінь видавав програмку обсягом 6—10 сторінок з коротенькими текстами і бібліографічним переліком видань, публікацій автора і літератури. Як правило це були або забуті бібліографічні позиції, або література зі «спецхранів». Відбивалася у цьому ще одна пристрасть Сергія Івановича — бібліографія. Програмки не треба було затверджувати в Головліті — комуністичній цензурі. Всього вишло 33 такі програмки, які вже й самі стали колекційними раритетами.

Спраглі до заборонених знань кияни набивали повну актову залу Музею міста на Клові. До зали Сергій Іванович заходив у незмінному светрі, з високо піднятою головою, зі стосиком книжок і потертим шкіряним портфелем, коли вже усі сиділи у передчутті незнаних фактів минулого. Говорив він не голосно, але на півтори години зала перебувала у магії його широких енциклопедичних знань. Під кінець лекції голос його зовсім зтишувався, із залу лунали вигукки: «Говоріть гучніше!» Сергій Іванович спокійним голосом відповідав, що гучніше він не може і залу доводилося ловити кожне слово його тихого голосу.

В добу так званої «перебудови», за часів СРСР, С. Білокінь організував у тоді ще режимному Інституті історії публічне обговорення постаті Михайла Грушевського. Конференц-зал зібрав щонайменше тисячу зацікавлених осіб. З партійного боку виступали Рем Симоненко і Віталій Сарбей, від національного — Сергій Білокінь і Ярослав Дашкевич. Завдяки доповіді останнього опозиція тоталітарному режиму отримала гучну перемогу і цей акт можна називати поверненням М. Грушевського до свого народу після десятиліть більшовицького остракізму.

Сергій Іванович був активістом культурологічного клубу «Спадщина», де часто робив доповіді, планував порядок денний, фактично очолював там історичну секцію. Він був активістом православного братства Андрія Первозваного, одним з чільних людей, які відроджували нашу автокефальну церкву. На 100-річчя з дня народження Георгія Нарбута започаткував «Нарбутівські читання», у яких брали участь усі найвидатніші дослідники української культури. У 1980-х рр. організував реабілітацію школи художників М. Бойчука, зробив центральну доповідь у Будинку художника на Львівській площі. На це потрібно було і сміливості, і сили духу, якого вистачало з надлишком у цій кволій на фізичне здоров'я людині.

Білокінь примудрився бути протисистемним істориком і таким залишався все своє життя, навіть працюючи в офіційній державній установі. У «совєтські» часи істориків, які виказували свої антикомуністичні настрої і публічно визнавали належність до національної схеми історії України, було вкрай мало. Крім вже названих, були ще Олена Апанович, Олена Компан, Іван Шовкопляс, Іван Бутич, Олег Купчинський і Микола Крикун у Львові. Останні працювали в офіційній науці, попри звинувачення в «українському буржуазному націоналізмі». С. Білокінь, втративши посаду в рукописному відділі ЦНБ, так на роботу і не зміг влаштуватися аж до самої «перебудови», коли постав Народний рух. Він розповідав як з ним проводили бесіди «компетентні органи» і розпитували, чому він пише лише про опозиційних і репресованих людей, адже були й ті, хто не потрапив під переслідування. «Хто, наприклад?», — питався Білокінь. «Ну, Рильський чи Сосюра, наприклад», — відповідав службовець з КДБ. «Е, ні, — казав Сергій Іванович. — Першого водили під револьвером по Хрещатику і рік тримали у в'язниці. А другий ховався у психушці». Він був глибоко переконаний, що радянський режим — злочинний і діє на шкоду українцям.

У 1990-х рр. С. Білокінь одним з перших почав писати про необхідність реорганізації історичної науки з партійних засад на засади національної історіографії. Він виступив публічно та видав статтю «Чи є в Україні історична наука?», в якій висловив крामольну думку про те, що коли не визнається історичний процес в Україні як окреме явище, то чи можна взагалі казати про існування об'єктивної науки? Сказано це було ще у пострадянському суспільстві, коли до повної дерусифікації та деколонізації українського культурного простору лишалося ще тридцять років. Досліднику було трохи за сорок, він був повний сил, коли почав виношувати ідею створення в Україні альтернативної АН УРСР структури. З цією метою він створив і очолив Наукове товариство ім. Петра Могили, що надзвичайно важко було зробити в 1990-ті. Проте практична організація будь-якої наукової чи культурної структури не була сильною стороною Сергія Івановича, він був людиною не колективної, а індивідуальної вдачі. Пам'ятаю, як відомий меценат діаспори Мар'ян Коць дав йому кошти на видавничу діяльність, власне на відновлення журналу доби Української революції «Наше минуле». С. Білокінь видав перший номер і на цьому журнал знову помер, а зміст його нагадував не часопис, а збірник архівних документів.

Друкована спадщина Сергія Білоконя величезна. Лише у покажчику до його сорокаріччя було зафіксовано 341 авторську позицію. Це переважно були газетні статті та енциклопедичні гасла (близько 300 з них в одному енциклопедичному довіднику «Київ»). У своїй анкеті для Інституту історії України 2008 року він вказав, що є автором 1300 опублікованих праць. Якщо врахувати, що С. Білокінь був одним з найактивніших дописувачів до усіх енциклопедій останніх сорока років: УРЕ, «Енциклопедії історії України» «Довідника з історії України» (під ред. І. Підкови, Р. Шуста) та ін., і де вийшло, мабуть, під тисячу його гасел, то на 2020-ті роки він їх мав загально десь близько 3 тисяч, а може й більше.

Не було жодного періодичного серйозного видання з історії, де б не друкувався Сергій Білокінь. Він намагався не пропускати жодного номера і стабільно подавав до таких періодик свої матеріали, ображаючись, якщо його раптом забули попередити про збір чергового числа. Сім публікацій приміром вийшло в неіснуючому нині збірнику «Наука і культура», де Сергій Іванович був улюбленим автором, і його радо друкувала головний редактор щорічника Олена Филімонівна Сергієнко. Свої публікації джерел С. Білокінь залюбки подавав до «Українського археографічного щорічника». Фактичний головний редактор Ярослав Федорук ставився до матеріалів С. Білокіня як до публікацій, що за життя автора є класикою. «Приносьте, Сергію Івановичу, – казав Ярослав, – усе надрукуємо, не хвилюйтеся за обсяг». Головний редактор «Пам'яток України» Олександр Рибалко намагався надавати у кожному номері місце для його статей та документальних публікацій. Ці матеріали на сьогодні залишаються одними з найцікавіших в «Пам'ятках України». Саме на сторінках цього пам'яткознавчого журналу з'явилися перші дослідження Білокіня про Федора Ернста і спогади про нього. Редактор історичного журналу «Генеза» Віталій Пономарьов готовий був прийняти від Сергія Івановича будь-що, а він відгукнувся знаковою річчю — статтею про долю української інтелігенції у ХХ ст.

Систематично з'являлися статті С. Білокіня в журналах «Слово і час», «Артанія», «Ант», «Вісник книжкової палати», «Сучасність», «Православний вісник», «Пам'ять століть», «Образотворче мистецтво», «Визвольний шлях» (Лондон), «Український історик» (Нью-Йорк), «Альманах Українського Народного Союзу» (Джерсі-Сіті), «Студії мистецтвознавчі», у музейних щорічниках «Київ і кияни», «Лаврський альманах», спеціалізованих і відділівських збірниках Інституту історії України НАН України, в ювілейних збірниках на пошану тощо. С. Білокінь був постійним автором публікацій у низці рідкісних провінційних видань: «Конотопська старовина», «Батурицькі читання», «Сіверщина в історії України». Та це ледь половинний список усіх видань, не рахуючи газет, де друкувався дослідник. Часто-густо це були значні за обсягом публікації на 3—4 друкованих аркуші, а іноді лише коротенькі шкіци, або промовистий документ. Гадаю, за кількістю публікацій Сергій Білокінь мав би випередити таких надзвичайно плідних авторів як Я. Дашкевич і М. Браїчевський. Обшир його дослідницьких тем був колосальним. Він писав як про ключові постаті українського культурного процесу 1920-х рр., так і про зовсім незнаних, рядових поетів, письменників, краєзнавців, бібліографів, істориків, мистецтвознавців, художників. Сам лише перелік прізвищ зайняв би, може, цілий друкований аркуш. Про декого з них стаття С. Білокіня була першою і на сьогодні лишається останньою публікацією.

Свій пошуковий доробок Сергій Білокінь почав з дослідження постаті Георгія Нарбута — найвидатнішого художника доби національного відродження за часів УНР, вивчаючи не стільки мистецтвознавчу складову його діяльності, скільки державотворче історичне значення його творчості для українства. Нарбут надихнув його на збір живої інформації від свідків доби. Пізні-

ше він неодноразово жалкував, що не розпитував своїх «дідусів» і «бабусь» про інших людей, адже покоління визвольних змагань незабаром повністю вигасло. Попри те, що Нарбутом цікавився і видавав його репродукції, як мистецтвознавець, Платон Білецький, по-справжньому у науковий контекст доби його ввів саме С. Білокінь. На жаль, не вийшла друком його узагальнююча монографія або хоч би збірник нарбутознавчих статей.

Другом Георгія Нарбута був Вадим Модзалевський. Працюючи у рукописному відділі ЦНБ, С. Білокінь описав архів В. Модзалевського. До Сергія Івановича про чернігівського історика і генеалога писав лише чернігівець Олександр Коваленко. У низці власних статей С. Білокінь зумів належним чином оцінити найвидатнішого українського генеалога, бо і сам кохався у генеалогії й надавав їй великого значення у своїх дослідженнях. Його власна увага до дрібниць у біографічних нотатках сформувалася саме під впливом «Малоросійського родословника» Вадима Львовича.

Постать історика мистецтва і киевознавця Федора Ернста для України також відкрив С. Білокінь. Він відстежив його всебічні зацікавлення в історії архітектури, вивченні малярства, музейництва, принципів у захисті пам'яток архітектури і мистецтва. Сергій Іванович першим наголосив на ролі Ернста у творенні канону українського мистецтвознавства, формуванні національної термінології, збереженні культурної спадщини нашого народу. Це був один із найулюбленіших персонажів його творчості. З архівом Ернста він працював з кінця 1960-х рр. і протягом сорока останніх років. Вінцем діяльності дослідника стала вступна стаття до знаменитого видання «Київ. Провідник» Ф. Ернста — найкращого путівника усіх часів, перевиданого харків'янином Олександром Савчуком у 2019 році.

Павло Потоцький — ще один улюблений персонаж Сергія Івановича. Йому він присвятив одну з перших своїх книжок. Потоцький (полтавець за народженням) зумів за часів М. Скрипника перевезти свою колекцію з Петербурга до Києва. Для її зберігання йому виділили цілий флігель у Києво-Печерській лаврі. Для С. Білокіня П. Потоцький — класичний інтелігент, втілював ідею служіння народу своїм колекціонерським подвижництвом. Його колекція дійсно варта була окремого музею, бо там були і сотні живописних робіт, і історичні речі, і книжки. П. Потоцький уособлював собою ідею страдницького життя «під советами», пережив закриття свого дітища, відбув репресії, помер у Лук'янівській в'язниці.

С. Білокінь був відкривачем забороненої спадщини Михайла Бойчука та його художньої школи для сучасної України. Цій тематиці він віддав майже усе своє творче життя. Писав не лише про М. Бойчука, а й про його учнів: С. Налепінську-Бойчук, Т. Бойчука, В. Седяра, Л. Падалку, О. Павленко. Зустрічався і збирав спогади ще живих бойчукістів. Сьогодні будь-який дослідник такого мистецького явища, як школа монументального мистецтва проф. М. Бойчука, не зможе пройти повз бойчукістознавчу спадщину Сергія Івановича. І знову важливий аспект його робіт: цих художників С. Білокінь

бачив не у вузькому мистецтвознавчому аспекті, а у ширшій перспективі суспільного їх значення як творців нового національного мистецтва, яке постало в результаті існування УНР та її Української державної академії мистецтв, яка власне й об'єднала М. Бойчука і Г. Нарбута.

Піонерськими були перші публікації С. Білоконя про Михайла Грушевського. Його можна розглядати як одного із перших грушевськознавців. Саме його стаття в «Літературній Україні» зрушила ідеологічні підвалини комуністичної влади і навіть спричинила виступ В. Щербинського на захист російсько-більшовицького панування в Україні. Неперевершеним внеском у грушевськознавство була публікація «Споминів» М. Грушевського доби Української революції, які потрапили до колекції Сергія Івановича. Вони вийшли друком у журналі «Київ» у 1989—1990 рр. і досі залишаються не перевиданими. Та й саму «Історію України-Руси» читач побачив з подачі С. Білоконя в тому ж таки журналі.

Головним же внеском Сергія Білоконя в історіографію, його основною синтетичною працею, стала книжка «Масовий терор як засіб державного управління в СРСР», за яку у 2002 році він одержав Шевченківську премію. У ній було науково обґрунтовано терористичний характер комуністичної влади в СРСР, яка саме і була тим реальним «ворогом народу». Для досягнення своїх фантастичних мрій радянсько-російський режим нищів цілі пласти суспільства, кидав у топку мільйонами людський матеріал, який мусив піти в жертву нездійсненній доктрині. Знищення відбувалося «науково» за тематичними стратами (священники, члені небільшовицьких партій, професура тощо), винищувалися найкращі. Варто казати не про «окремі перегини» партії, а про системний підхід. С. Білокінь пише про антиєвгенічний експеримент більшовиків. Щоб створити слухняний однорідний народ, який заглядає в рота владі, треба вбити на превентивній основі усю потенційну опозиційну силу. Звісно, що найбільше від цього експерименту більшовицьких держиморд постраждав укорінений в історію і землю український народ. Крім згаданого *magnum opus*, С. Білокінь написав меншого обсягу низку знакових книжечок і студій, в яких розвивав проблему масового терору. Вони мали не лише вузьке тематичне, а й методично-джерелознавче спрямування. Голодомор був однією з центральних точок масового терору. Саме цій проблематиці С. Білокінь присвятив низку публікацій фактографічного і концептуального спрямування.

Власне усі тематичні зацікавлення С. Білоконя так чи інакше в перспективі торкалися масового терору російської червоної держави проти українського мистецтва, бібліографії, духівництва, національної книги, киевознавства, краєзнавства і музейництва та в цілому культурної спадщини.

Серед тих сфер дослідницьких інтересів Білоконя, в яких він працював упродовж усього життя і в яких його внесок як історика-джерелознавця є неоціненним, є кілька, на які варто звернути особливу увагу. Він був одним з перших дослідників історії УАПЦ та її ієрархії, діяльності Музейного містечка в лаврі та його чільних музейників; писав про радянські руйнування заповідника Києво-Печерської лаври, про дореволюційні київські музеї, відкрив

значення В. Різниченка як видатного краєзнавця й аматора історії, писав про спецхрани та нищення некомуністичної літератури в Україні (приміром, фундаментальною є його стаття про книжки, знищені на стадії верстки на початку 1930-х рр.), про визначні кооперативні видавництва 1920-х рр. (зокрема «Друкар»), про усі періодичні видання дореволюційного Києва (енциклопедичний довідник «Київ»); про шістдесятників, про окремі періодики, бібліографів (Ф. Максименка) і бібліологів тощо. С. Білокінь — видатний джерелознавець, він встиг надрукувати таку кількість джерел, яку не під силу видати й цілому інститутіві. Його праці в сукупності — це справжня енциклопедія української культурології.

За своєю натурою Сергій Білокінь був радше аналітиком. Синтетичних праць він створив небагато, проте якості синтетика проявилися в його концептуальних статтях. Бібліографічна душа виробила оригінальний стиль його писань, не схожий на стиль будь-якого іншого автора. Його руку можна пізнати, не читаючи прізвища автора. Він намагався не казати банальностей, але мислив у широкому філософському контексті, любив метафори й алегорії. Він був публіцистичним у своєму науковому письмі, але, можливо, навіть зловживав примітками і коментарями. Намагався у підрядку надолужити фактаж, якого не було в основному тексті. Якщо писав про якусь людину, то в примітці подавав енциклопедичну довідку про неї, пересипаючи назвами книжок, дат життя або промовистими фактами. У другій половині XIX — на початку XX ст. таким був професор Київського університету Володимир Іконников, якого за таку ж звичку називали поза очі «приміткою». Щось подібне, невитравне, може, здавалося б, дріб'язкове, мав і Білокінь. Але грань між значущим і неосновним для кожного користувача різна. Його іноді важко читати, знайти щось найважливіше, відшукати якийсь раніше згаданий факт. Де він — у тексті чи примітці? Але така інформація може мати винятково важливе значення для якогось окремого читача, який шукає біографічні дані потрібного йому персонажа.

Сергій Білокінь назавжди залишиться у нашій культурі значущою постаттю носія та дослідника національних цінностей, оборонця української культурної спадщини. Варто видати його повну бібліографію, хроніку життя, складену самим автором перед смертю, видати неопубліковані праці, каталог бібліотеки й архіву.

Надійшов / Received 22.04.2023

Ігор ГИРИЧ (Київ)